

mények ismertetése mellett a szerző természetesen nem feledkezik meg a tudományos ismereteink jelenlegi szintjét jellemző bizonytalanságok felsorolásáról sem. A könyv zárófejezetében a szerző felhívja figyelmünket arra, amit a könyv fejezetei közvetlenül is sugallnak, nevezetesen: „a Föld egységes egész, egyetlen rendszert alkot”, ezért a rendszer pontosabb megismerésére irányuló kutatásokat a különböző tudományterületeken dolgozó szakembereknek összehangoltan kell végezniük.

Nagykunsági folklór – török folklór *Nagykunsági néprajzi tanulmányok*

Orientalista, etnográfus – olvashatjuk a hátsó könyvborítókön, de mondhatnánk így is: turkológus és folklorista, a lényeg: Bartha Júlia két „szerelme” a törökségi és a kunsági folklór, s ha más-más aspektusból is, mindkét legutóbbi könyvének ez a központi témája. A szerző a Nagykunság, Anatólia, valamint néhány belső-ázsiai ország lakóinak szokásrendszere, hagyományai, hiedelmei és az ezekhez kapcsolódó tárgyi emlékek ismeretlen és mégis ismerős világába vezet az olvasót. Ne felejtsük, a magyarságot három nagy hullámban érte jelentős török hatás: a honfoglalás előtti mélyreható érintkezések, valamint a török hódoltság kora közé ékelődött a kunok magyarországi betelepődése, s ez új, másfajta színekkel gyarapította népünk szellemi és tárgyi kultúráját. A törökség kipszák ágához tartozó kunok közeli rokonai – a kazakok, kipszokok, tatárok – közötti terepmunka tehát új eredményekkel gazdagíthatja az összehasonlító néprajztudományt. Az első sorban filológiai, illetve történeti irányultságú turkológia palettáján természetesen a Törökország területén végzett gyűjtőmunka is új színeket jelent.

Mészáros Ernő legújabb kötetét nemcsak a környezettudományokat művelő szakembereknek, hanem a tudománytörténet, illetve egy jelenleg is gyorsan fejlődő természettudományi szakterület múltja és jelene iránt érdeklődő olvasóknak is figyelmébe ajánljuk. (Mészáros Ernő: *A levegő megismerésének története. Természettörténelem sorozat. Budapest: MTA Történettudományi Intézete, 2008*)

Bozó László
az MTA levelező tagja

A karcagi születésű Bartha Júlia büszkén vallja magát kunnak, kun voltát pedig pályája meghatározójának. Elődei közül a kunokkal és a kunsági kultúra török párhuzamaival foglalkozó néprajzos Györffy Istvánt, Németh Gyulát, az egyik legnagyobb magyar turkológust és a korán eltávozott Mándoky Kongur Istvánt említi elsősorban. De említhetnénk Kúnos Igancot, Vámbéry Ármin tanítványát; a török népköltés felfedezőjét, ismertetőjét és bizonyos fokig megmentőjét is, hiszen a török népdalok, népmesék, népi játékok és Naszredin Hodzsa-anekdóták gyűjtésével olyan értékekre hívta fel a figyelmet, amelyeket maguk a török írástudók sem ismertek. Kúnost nagybátyja e szavakkal indította útnak: „Ahelyett, hogy latinul, görögül tanulnál, tanulj inkább törökül. A török a hozzánk legközelebb álló nép, nyelvük legközelebb áll a mi nyelvünkhöz. Ha törökül tanulsz, szolgálsz vele a törököknek is és a saját hazádnak is.”

Ezt az utat választotta Bartha Júlia is. Ő Körmenyi Lajos, a karcagi író tanácsára kezdett törökül tanulni. Talán a titokzatos és csillogó Kelet képzete hívta először, de végül más ejtette rabul: „Más világot találtam, kevésbé csillogót, de mesés, lenyűgözőt. Mert minél jobban megismertem a törökországi embereket, szokásaikat, annál inkább

megérintett az a fantasztikusan mély kultúra...” – vallja.

A *Nagykunsági néprajzi tanulmányok* című fekete–fehér és színes fotókkal gazdagon illusztrált kötet tíz év kutatásainak gyümölcse; a benne szereplő tanulmányok a szerző pátriájának sajátos kultúrájából más és más területeket világítanak be. Az első *A kun műveltséghatás* (nem túl szerencsés) cím alatt a kun nyelvi emlékeket veszi számba: a földrajzi neveket elsősorban, de szól a kun névadási szokásokról, a legjelentősebb kun nyelvemlékről, a *Kun miatyánk*-ról, valamint az ázsiai pásztorok örökségéről, az ún. kun-kötésekről és a gyermekjátékok törökségi eredetű elemeiről is.

A *Nagykunság népviselete* című fejezet a krónikák képes ábrázolásaitól indulva követi nyomon a törökös jellegzetességeket mutató ruhadarabokon és viselekiegészítőkön, az asszonyi és férfiú hajfonatokon, a szűrőkön, bundákon és subákon át a nagykunsági parasztpolgári viseletig a kunsági öltözködést.

Bartha Júlia nem tartozik a múlt relikviáinak görcsös őrzői közé. A következő két fejezetben örömmel üdvözlö a folklórhagyományok megújulását, mert mind a kunsági öntudat megerősödésének, mind a tájegység idegenforgalmi fellendülésének zálogát látja benne. Természetesen külön teret szentel az akár a sztyepei népeknél, akár a magyar kultúra archaikus rétegeiben, akár a mai ázsiai népeknél nagy szerepet játszó lótarásnak, s a lovas hagyományok újjáélesztésének.

A *Keleti hatások a nagykunsági népi táplálkozásban* című tanulmány legnagyobb része természetesen a birkaételekkel s a hozzájuk kapcsolódó szokásokkal foglalkozik, de szó esik az ázsiai rokonságot mutató speciális kunsági sajtféléről, a kumiszról, a húsfüstölésről, illetve a fűszerszámokról is.

A *Fakó csikó, kenderhám...* című fejezet a népi orvoslás megannyi titkát tárja fel előttünk: szó esik bábákról, javasasszonyokról és gyógyító emberekről s a beteg jószágot gyógyító pásztorokról. A különböző betegségek és a gyógyításhoz/kuruzsláshoz használt gyógynövények kunsági nevei pedig a kunsági népnyelv gazdagságáról is vallanak.

A kötetet záró *A kunok gyásza – a temetkezési szokások változása a Nagykunságon* című fejezet a szerző fő témájának hazai vetületét veszi górcső alá, ugyanakkor átvezet a másik, *Lále. Hagyományok a mai török társadalomban, az emberélet fordulónak népszokásai* (Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Közleményei 61, 2006.) című kötethez, amelyben éppen a halálhoz kötődő hagyományokat tárgyalja a legrészletesebben. A török ’tulipán’ jelentésű *lále*, gazdag asszociációi miatt kerülhetett a címbe. Ez a hollandiai eredetű virág az oszmán kertekben nemesítve lett Európában a török kultúra egyik szimbóluma. *Tulipánkornak* hívják a törökök az 1718-tól 1730-ig tartó korszakot, amelyre a III. Ahmed szultán és veje, Nevşehirli İbrahim Paşa kifinomult ízlése nyomta rá bélyegét. Női névként is használatos a *Lále*: szerzőnk a török nők előtt rója le vele tiszteletét, hiszen elsősorban nekik köszönhető a törökországi családok máig ható ember- és nemzet-megtartó, identitást adó ereje.

Születés, házasság, halál – az emberi élet nagy fordulóit. Természetes hát a szellemi néprajz is e három csomópont körül kristályosodva találja a legtöbb szokást és hagyományt. Szerzőnk is e három nagy témakörben foglalja össze törökországi gyűjtőútjainak nem ritkán az itthoniakkal párhuzamba hozható tapasztalatait. A születéshez kapcsolódó szokásokat a meddőség, a magtalan férfi, a terhesség, illetve a nemkívánatos terhesség

után a születés, a névadás, a gyermekágy, a méhlepény és a köldök kérdéskörébe csoportosítva tárgyalja. A kisgyerekkorról szólván kitér a nagyszülők és az unokák közötti szeretető kapcsolat jelentőségére; s nagy teret szentel a kisfiúk beavatási szertartásának, hiszen ahogy a *sünmet düğünü*, a körülmetélési ünnepség jelölésére használt *düğün* – 'lakodalom' – szó is mutatja, ez egy kisebbfajta lagzival is felérhet. (A szerző a *circumcisio* jelölésére a 'metélkezík' szót használja, ez azonban a visszaható igeképző miatt nem a legyszerencsebb megoldás.)

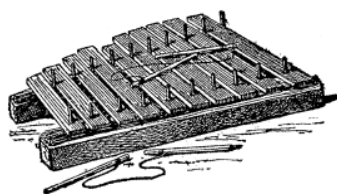
A második, a lakodalmas szokásokat tárgyaló fejezet a párválasztáshoz kapcsolódó szokásoktól jut el a házasságkötés formáihoz és feltételeihez, majd magához a menyegzőhöz, a lakodalomban szerepet játszó személyekig és az ünnepi étkekig. Peter Alford Andrews negyvenhét táji-etnikai-vallási csoportot vett számba Anatóliában: elképzelhető tehát az a gazdagság, amelyet a szerző e téren is felmutat, olykor még kirgiz és kazak tapasztalatait is felvonultatva: hol a bölcsőjegységére, hol a levírátusra (a mózesi törvényekből is ismert sógorházasságra), hol a rokonvagy keresztházasságra, hol meg a lányszöktezésre találva példákat. Látható, hogy a kendőpénz, a szerelmi ajándék, a hozomány stb. sokféle még ma is a régi hagyományokhoz igazodik, s maga a több napig tartó lagzi is

még mindig sok helyütt őrzi a régi hiedelmek szülte elemeket.

A harmadik, a temetkezési szokásokat, a halálhoz kötődő hagyományokat tárgyaló fejezet a legrészletesebb. A szerző a török nép világgképéből, illetve a lélekről alkotott felfogásból indul ki, közmondásokat és szólásokat idéz, szól a halál előjeleiről, s a haldokló iránti viselkedési normákról, illetve a halált követő teendőkről (a halott előkészítése, hirtetés, rituális mosdatás, a halotti lepel, a búcsúztató szertartás stb.). A halotttetés, a tor, a gyász és a siratás szokásain túl külön fejezetben tekinti át a sírjeleket, a férfiak és nők, a különböző foglalkozású személyek számára állított sírköveket, s e kövek szemiotikáját.

A kötetet gazdag képanyag, irodalomjegyzék, angol nyelvű összefoglaló, képjegyzék és tárgymutató teszi teljessé. Nem tudom, kik tudják majd használni ezt a csak török szavakból álló mutatót; azt viszont megtapasztaltam, milyen nehéz magyarországi nyomdában elérni, hogy a török karakterek hibátlanul jelenjenek meg. Nagyobb odafigyeléssel azért csökkenteni lehetett volna a török köz- és tulajdonnevek írásában tapasztalható hibák számát. (*Bartha Júlia szerk.: Nagykunsági néprajzi tanulmányok. Karcag: a szerző kiadása, 2007, 240 p.*)

Tasnádi Edit
turkológus

CONTENTS

Scientific Meeting Celebrating the 140th Anniversary of the Hungarian Historical Society

Guest Editor: Zsuzsa Benke

Attila Pók: Hundred and Forty Years of the Hungarian Historical Society	130
István Orosz: The Hungarian Historical Society from the Compromise to the Change of Political System	132
Miklós Mann: Outstanding Personalities, Outstanding Achievements in the History of the Historical Society	138
Péter Tibor Nagy: Graduated Historians between the Two World Wars	143
Ottó Szabolcs: On the Teachers' Branch of the Hungarian Historical Society	153
László Nagy: Sources on the History of the Hungarian Historical Society	160
József Vonyó: The Regional and Local Organizations of the Society	169

Study

Károly Rédei – Imre Csiha – Irina Veperdi: Energy Forests – Energy Tree Plantations, New Possibilities for Land Development	179
Géza Pálffy: The War of Independence of Stephan Bocskai (1604–1606) – A Myth? ...	185
Béla Tomka: Welfare States in the New Millennium: Crises or Crises Myths?	197
Gábor Palló: The Space of Young Researcher's Activity: An Outline of the System of Science in Hungary	209
Ágota Fóris: <i>Journal of Hungarian Terminology</i> . Starting of an International Academic Journal	221

Discussion

György Bazsa: Lay Reflections to the Hungarian Law Education	226
Károly Reményi: Notes on Rudolf Czelnai' Paper: "Air at Earth's Surface and the Atmosphere"	235
Rudolf Czelnai: Answers to Károly Reményi's Notes	237

<i>Outlook (László Jéki – Júlia Gimes)</i>	240
--	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	244
--	-----